

ՍԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷՃՄԻԱՍԽԻ
ՅՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒԹՅԱՆ 2024 Թ. ՅՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական բաժինը 2024 թ. շարունակել է ֆարոզչական իր ուրույն գործունեությունը՝ լույս ընծայելով եւ տարածելով գիտական, հոգեւոր-ուսուցողական, ֆարոզչական եւ կրթադաստիարակչական գրականություն:

Շնորհակալությամբ հիշենք Մայր Աթոռի հրատարակչական խորհրդի անդամներին, հեղինակներին եւ աշխատակիցներին՝ խմբագիրներին, սրբագրիչներին, էջադրողներին, տպագրիչներին, կազմարարներին եւ այլոց, որոնց միասնական աշխատանքի շնորհիվ ընթերցողի սեղանին են դրվում արժեքավոր ու օգտակար հրատարակություններ: Հատուկ շնորհակալությամբ պետք է հիշենք նաեւ Մայր Աթոռի հրատարակչության մեկենասներին՝ թե՛ տարբեր ֆոնդերով եւ թե՛ առանձին անհատական մեկենասությամբ օժանդակության համար:

Ըստ այսմ 2024 թ. Մայր Աթոռի հրատարակչությունը լույս է ընծայել՝

1. *Տ. Շահե ծ. վրդ. Անանյան, Ո՞վ է ֆրիստոնյան:*

Հայություն ճնշող մեծամասնությունը քրիստոնյա է: Ավելին, Հայաստանում պարբերաբար իրականացվող հարցախույզների արդյունքում բնակչության գրեթե 90%-ն իրեն համարում է Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցու զավակ: Մեր օրերում քրիստոնյա լինելը եւ քրիստոնեական կյանքի մասին պատկերացում ունենալը թե՛ հեշտ է եւ թե՛ դժվար: Շատերի համար քրիստոնեությունն ու քրիստոնեական կյանքը ժառանգաբար՝ սերնդեսերունդ ստացված իրողություններ են: Ըստ «ո՞վ է քրիստոնյան» հարցին, հասարակությունը փորձում է տարբերային, հապճեպ ու երբեմն շատածված քայլերով լուծել իր առջեւ ծառայած խնդիրը՝ մոռանալով հարց տալ՝ «իսկ ի՞նչ կաներ քրիստոնյան»: Հարցադրման դիտանկյունից իսկապես այսօր առաջին հայացքից այդքան հեշտ թվացող

«ո՞վ է քրիստոնյան» հարցը պարզաբանման կարիք ունի: Ուստի հեղինակը թեմային առնչվող հարցադրումների եւ դրանց պատասխանների միջոցով փորձում է հանրամատչելի կերպով ներկայացնել ո՞վ է քրիստոնյան:

2. Տ. Շահե ծ. վրդ. Անանյան, Պահք եւ պահեցողություն:

Պահքի եւ պահեցողության մասին քրիստոնեական հոգեւոր ավանդույթը մեզ փոխանցել է բազմաթիվ խորհրդածուծություններ, ճառեր, խրատներ, հորդորներ... Դրանք բոլորն էլ ունեն մի առանձնահատկություն, որով զգալիորեն տարբերվում են աստվածաբանական ու կրոնական մյուս թեմաների վերաբերյալ դատողություններից: Ըստ հեղինակի կարեւոր է տեսական ու հոգեւոր փորձառությունների համադրումը: Հեղինակը շեշտում է, որ եթե պահքի ու պահեցողության մասին պետք է խոսել, ուրեմն անհրաժեշտ է նախեւառաջ ունենալ պահեցողության սեփական փորձառություն, կյանքի որոշակի ժամանակահատվածում կիրառած լինել պահքը: Այս իմաստով հեղինակը կարեւորում է քրիստոնեական հոգեւոր կյանքի հայրերի վարքին ու կենցաղավարության վերաբերող գրականությունը, որտեղ պահքի եւ պահեցողության մասին դատողությունները բխում են անապատի հայրերի ու ճգնավորների անձնական փորձառությունից: Եվ քանի որ պահեցողությունն այսօր, դժբախտաբար, մոռացվող հոգեւոր փորձառություն է, ինչը նախեւառաջ պահքի վերաբերյալ հավատացյալների լան շրջանում ունեցած սխալ պատկերացումների հետեւանքն է, ուստի սույն գրքուկը գալիս է հերթական անգամ օգնելու հավատացյալներին ամբողջացնելու պահքի եւ պահեցողության մասին իրենց գիտելիքները:

3. Լի Սթրոբելի, Քրիստոսի իսկության վարույթը: «Հուն» մատենաշար, Թարգ. անգլ.՝ Ա. Սարգսյան:

Լի Սթրոբելը 1980-ականներին գործունեություն ծավալած ամերիկացի հայտնի լրագրող է, որի հեղինակած հետաքննությունները մեծ պահանջարկ ունեին ամերիկյան “Chicago Tribune” եւ “Daily Herald” թերթերում: Գիրքը բաղկացած է երեք առանձին գլուխներից, որոնցից առաջինը՝ «Ապացույցների հետազոտություն» վերնագրով, ի մի են բերված ավետարանական տեքստի եւ պատմությունների վերաբերյալ հնագիտական, տեքստաբանական եւ պատմագիտական տարբեր հարցադրումներին մասնագետների տրված բացատրությունները: Երկրորդ գլխում, որ վեր-

նագրված է «Հիսուս. հետաքննություն», Սթրոբելն իր հարցազրույցների միջոցով փորձում է կազմել Հիսուսի, որպես իրական պատմական անձնավորության, հոգեբանական կերպարը՝ պարզելու համար՝ արդյո՞ք կարող էր Նրանից բացի մեկ այլ անձի համարել փրկիչ/մեսսիա: Երրորդ գլխում՝ վերնագրված «Հարուստի հետաքննություն», հեղինակն ամբողջությամբ կենտրոնանում է Քրիստոսի հարուստի եւ դրան հաջորդած դեպքերի ավետարանական պատմության բազմակողմանի քննության վրա: Նա հարցազրույցներ է անցկացնում բժշկագիտության ամենատարբեր ոլորտների մասնագետների հետ՝ պարզելու համար, արդյո՞ք խաչելության այնպիսի պայմաններում, որպիսիք նկարագրված են ավետարաններում, կարող էր հասարակ մարդը կենդանի մնար՝ հայտնվելով շոկային անգիտակցության մեջ եւ մի քանի օր անց ուշքի գալով՝ առաջացնել հարուստի պատրանք, թե՛ անխուսափելիորեն կմահանար: Գիրքը շարագրված է պարզ եւ հանրամատչելի լեզվով: Աշխատությունը գերծ է քրիստոնեական որեւէ դավանական կամ առանձին վարդապետության նկատմամբ դրական կամ բացասական կարծիք հայտնելուց, ինչպես նաեւ դրանց առանձնահատկությունները քննարկելուց, ինչը շարագրանքը դարձնում է առավելապես գրավիչ եւ հասանելի ընթերցողների լայն շրջանակների համար: Գրքի առանձնահատկություններից է նաեւ այն, որ դրանում ի մի են բերված աթեիստների կողմից հաճախ առաջադրվող բազմաթիվ միջգիտակարգային հարցեր, որոնք միշտ հուզել են մարդկանց՝ ավետարանական պատմությունները քննարկելիս: Լի Սթրոբելի ներկայացվող գիրքը տարիներ շարունակ արժանացել է բազմաթիվ հեղինակավոր մրցանակների, ինչպես նաեւ մինչ օրս համարվում է ոլորտի ամենաճանաչված բեսթսելլերներից մեկը:

4. Տ. Շահե ծ. վրդ. Անանյան, Ինգա Հարությունյան, Տիգրան Դովլաթյան, Քրիստոնեական հոգեխնամություն եւ հոգեթերապիա. Տեսական եւ գործնական ուղեցույց:

Հիվանդությունը, ֆիզիկական, հոգեմտավոր թե հոգեւոր, քրիստոնեական ընկալմամբ ունի շեշտված հոգեւոր-բարոյական պատճառ եւ բժշկման մեխանիզմ: Այն գրեթե միշտ Աստվածաշնչում ու եկեղեցու հայրերի եւ ուսուցիչների գրվածքներում կապվում է մարդու այդ վիճակի հետ. վերջինիս խաթարմամբ մարդ հիվանդանում է, ներդաշնակության վերականգնմամբ՝ ապաքինվում:

Առկա աստվածաբանական եւ հոգեթերապեւտիկ աշխատությունների, ինչպես նաեւ Հայ եկեղեցու հովվական-հոգեխնամական փորձառության հիման վրա այսօր նույնպես հնարավոր է ստեղծել եւ կիրառել քրիստոնեական հոգեխնամության յուրօրինակ, ազգային ոգով ու տեսլականով առանձնացող տեսություն: Այն, ծնունդ առնելով վերջին մի քանի տարիներին հայ ժողովրդին պատուհասած դժվարությունների համատեքստում, ունի նաեւ հետագայում ծավալվելու եւ ընդհանրական խտացումների հասնելու լուրջ կարողություն:

Հայ եկեղեցական ավանդույթում, հակառակ ձեւավորված հոգեխնամական ավանդական մոտեցումների, բացակայում է արդի պահանջներին համապատասխանող համակարգված տեսակետ: Ներկայացված աշխատությունը նպատակ ունի իր արծարծած թեմաների ու ընտրած ձեւաչափի շրջանակներում լրացնելու այդ բացը: Հեղինակներին հաջողվել է համադրել երկու ծավալուն գիտությունների՝ հոգեբանության ու աստվածաբանության արդի նշանակալի ձեռքբերումները, որովհետեւ առկա հիմնախնդրի շեշտադրումն ու այդ ուղղությամբ անհրաժեշտ ուղեցույցի ստեղծումն այսօր արդեն հրամայական է հայ իրականության մեջ:

Ուղեցույցը կազմված է գիտական-ակադեմիական պահանջներին համապատասխան՝ քննարկելով նախ՝ աստվածաբանության ու հոգեբանական գիտությունների մոտեցումները, համագործակցության եւ համադրման հնարավոր մոդելները, այնուհետեւ՝ Հայոց եկեղեցու աստվածաբանական ավանդույթը՝ հոգեխնամության լույսի ներքո, եւ վերջապես՝ ժամանակակից հոգեթերապիայի մեթոդների հետեւողությամբ կատարված աշխատանքների նկարագրությունը:

5. Տ. Զաքարիա ծ. վրդ. Բաղումյան, Մանկամկրտություն. ինչո՞ւ պետք է մկրտել մանուկներին:

Հայոց Եկեղեցու ընկալյալ ավանդության համաձայն՝ նորածին մանկանը կարելի է մկրտել ութ օրականում, եթե խանգարող հանգամանքներ չկան: Իսկ մահվան սպառնալիքի դեպքում Ս. Մկրտությունը կարելի է ավելի շուտ կատարել: Մանուկը շունի համապատասխան գիտելիքներ եւ գիտակցություն՝ հասկանալու համար Եկեղեցու խորհուրդները, ծեսերը, բարեպաշտական սովորույթները, բայց նրան էլ է անհրաժեշտ Աստծու շնորհը, Քրիստոսով փրկությունն ու Տիրոջ օրհնության ներքո ապրելը: Մանկամկրտության անհրաժեշտությունն է շեշտված նաեւ Եկե-

ղեցու հայրերի եւ եկեղեցական հեղինակների գործերում, որոնք խնդիրը բացատրում են առավելաբար փրկագործության տեսանկյունից: Հեղինակը համառոտ ներկայացնում է Սուրբ Մկրտության եւ Սուրբ Դրոշմի խորհուրդները եւ դրանց կարեւորությունը: Ապա վկայաբերելով սուրբգրային տեղիներ եւ սուրբ հայրերի գրվածքներից մեջբերումներ հեղինակը ներկայացնում է մանկամկրտության կարեւորությունը եկեղեցու կյանքում: Ուստի եկեղեցու ցանկությունն ու հորդորն է, որ երեխան մկրտվի փոքր տարիքում, որպեսզի չզրկվի աստվածային շնորհներից ու Տիրոջ պահպանությունից՝ հասակ առնելով քրիստոնյա ընտանիքում եւ միջավայրում:

6. Տ. Զաքարիա Ժ. վրդ. Բաղումյան, Սրբալույս մյուռոն:

Հայ ժողովուրդը դարեր ի վեր կապված է եղել իր Մայր եկեղեցուն, եւ միաժամանակ Սուրբ Էջմիածինը հայ հավատքի համար եղել է ազգային-եկեղեցական բացառիկ նվիրական կենտրոնը, իսկ Սրբալույս Մյուռոնը՝ ազգային գիտակցության եւ հոգեւոր միասնականության խորհրդանշանը, ոգեկան շաղախը, որով դրոշմվում եւ շաղկապվում ենք միմյանց: Սրբալույս Մյուռոնն այն սրբազան յուղն է, որը մեր հայրապետների ձեռքով եւ Մբ. Գրիգոր Լուսավորչի հաստատած կանոնով փոխանցվել է հայրապետներից հայրապետ եւ դարերի խորքից հասել է մեզ: Գրքույկում հեղինակը հանրամատչելի կերպով ներկայացրել է մյուռոնի խորհուրդը, ծիսական կիրառությունը Հայ եկեղեցում, մյուռոնօրհնության սրբությունները, նյութերը եւ պատրաստությունը, Մյուռոնօրհնության կարգի նկարագրությունը եւ Ս. Մյուռոնի վերաբերող ավանդությունները:

7. Տ. Զաքարիա Ժ. վրդ. Բաղումյան, Կնփահայրության դերն ու նշանակությունը:

Կնքահայրը մկրտվողի հոգեւոր ծնողն ու դաստիարակն է, որին վստահված է նրա հոգեւոր կյանքում աճն ու զարգացումը: Եթե մարմնավոր ծնողների պարտականությունն է զավակին մեծացնել, սնել, հագցնել, երկրի եւ հասարակության համար պիտանի մարդ դաստիարակել ու կրթել, ապա կնքահայրը ոչ միայն իր սանիկի հավատքի երաշխավորն ու վկան է Ս. Մկրտության խորհրդակատարության ժամանակ, այլեւ կարեւոր եւ սուրբ պարտականություն ունի՝ այսուհետ ծնողներին հավասար նրան խրատելու, սովորեցնելու եւ անձնական օրինակով միշտ ճիշտ ճանապարհի վրա դնելու՝ դաստիարակելով նրան Հայոց եկեղեցու

ուղղափառ մտածողությամբ, ազգային, քրիստոնեական եւ բարոյական արժեհամակարգով, Սրբազան Ավանդություններով, սովորույթներով: Հեղինակը գրքույկում անդրադառնում է Վաղ Եկեղեցու եւ Հայ Եկեղեցու կնքահայրությանը երեւույթին, կնքահայր դառնալու շափանիշներին եւ արգելքներին, կնքահայր—սանիկ փոխհարաբերություններին եւ կնքահոր պարտականություններին:

8. «Սուրբ Էջմիածինը՝ գրփի հանգրվան» գիտաժողովի զեկույցների ժողովածու:

Գիտաժողով՝ նվիրված է եղել Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի «Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» Մատենադարանի հիմնադրման 10-ամյակին (6 հոկտեմբերի 2022 թ.):

Ներկայացվող ժողովածուի նյութը ուղենշում է Մայր Աթոռի որդեգրած քաղաքականությունը՝ պահպանել ազգային, հայագիտական ամբողջ ժառանգությունը եւ փոխանցել ապագա սերունդներին: Ներկայացվող զեկույցներով փորձ է արվում գիտական հարթակում ամբողջացնել հայ գրավոր մշակութային ժառանգության պահպանման ուղղությամբ Մայր Աթոռի դարավոր գործունեությունը եւ ընդգծել, թե որքան մեծ ներդրում ունի հոգեւոր այս կենտրոնը ձեռագիր եւ տպագիր ժառանգության հավաքագրման, մշակման, պահպանման ու հանրայնացման գործում:

Ժողովածուի թեմատիկ ուղղություններում ներկայացվող նյութերը կարեւոր են նշյալ ոլորտներում ուսումնասիրություններ կատարող գիտնականների համար: Թեմատիկ այս ուղղությունները հնարավորություն տվեցին զեկույցողներին անդրադառնալ ոլորտի ձեռքբերումներին, խնդիրներին եւ դրանց լուծման տարբերակներին: Տարաբնույթ թեմատիկ զեկույցների հիմքում Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն է՝ որպես հոգեւոր, գիտական, կրթական, մշակութային կենտրոն: Յուրաքանչյուր զեկույցի մեջ, որքան էլ տարբեր լինեն թեմատիկան, անպայման անդրադարձ կար Մայր Աթոռի տպագրական, հրատարակչական գործունեությանը, Մատենադարանին, հայ գրքի եւ մամուլի պատմության մեջ նրա կարեւոր առաքելությունը:

Ժողովածուի մեջ ներառված նյութերն օգտակար են գիտության եւ մշակույթի եւ հատկապես հայ գրատպության պատմությանը հետաքրքրվողների համար:

9. *Տ. Իսահակ վրդ. Պողոսյան, Գրիգոր Մագիստրոս. պատմավեպ: Պատմվածքներ:*

«Գրիգոր Մագիստրոս» պատմավեպը գեղարվեստական կերպավորմամբ ներկայացնում է Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի տոհմից՝ սպարապետ Վասակ Հոլում իշխանի որդի եւ Հայոց իշխանաց իշխան Վահրամ Պահլավունու եղբայր՝ գիտնական, քաղաքական, ռազմական եւ պետական գործիչ Գրիգոր Մագիստրոսի կյանքի կարեւորագույն դրվագներն ու նրա ունեցած նշանակալից դերը Հայաստանի կյանքում, ինչպես նաեւ՝ Հայաստանում Ժ.—ԺԱ. դդ. տիրող իրավիճակը, ներառյալ՝ Բյուզանդիայի նվաճողական քաղաքականության հետեւանքով Անիի հայկական թագավորության անկումը:

Բագրատունյաց տոհմի խնամակալ Պահլավունիները վերստին պատմական ասպարեզ են եկել Ժ. դարի սկզբին: Գրիգոր Համզեն՝ Արտակ Կամսարյան իշխանի թոռը եւ Մագիստրոսի մեծ հայրը, իր հոր՝ Ապուղամբի հիշատակին Անի քաղաքում կառուցել է «Սուրբ Գրիգոր» եկեղեցին, իր Շուշան տիկնոջ հետ հիմնել ու նորոգել է շատ վանքեր, փրկագնել հայ գերիների, խնամել որբերի ու աղքատների: Գրիգոր Մագիստրոսը եւս, հարեւնման եղբորն ու իր փառահեղ նախնիներին, իրականացրել է բազմաճյուղ-ազգաշահ գործունեություն. նպաստել է կենտրոնահայկ իշխանության ամրակայմանը, հայոց աշխարհիկ եւ հոգեւոր իշխանությունների սերտացմանը, պայքարել է թոնդրակյան ախտավարակի դեմ, հիմնել դպրոցներ ու վանքեր, օժանդակել գիտության եւ գրականության զարգացմանը՝ զգալի հետք թողնելով միջնադարյան հայ մշակույթի պատմության մեջ: Վեպում ծավալվող իրողությունները բավական պատկերավոր ու համընդհանուր գաղափար են տալիս տվյալ ժամանակաշրջանի վերաբերյալ:

Դրքի երկրորդ բաժնում տեղ գտած «Պատմվածքներ»-ը եւս մեծապես առնչվում են Պահլավունյաց տոհմի ներկայացուցիչներին եւ նրանց սխրանքներին, մասնավորապես՝ Վասակ Հոլումին՝ Մագիստրոսի հորը, Մագիստրոսի եղբայր Վահրամ Պահլավունուն ու Գրիգոր Վկայասեր կաթողիկոսին՝ Մագիստրոսի որդուն, ինչպես նաեւ՝ է.—Ը. եւ Ժ. դդ. հայկական ազգային ու ազատագրական պայքարին արաբական լծի դեմ, Մամիկոնյանց տան անկմանն ու Բագրատունիների վերելքին:

10. Մանավազդ սրկ. Մկրտչյան, Ադոնցյան մտածումներ:

Գրքույկում տեղ են գտել նշանավոր հայագետ եւ բյուզանդագետ Նիկողայոս Ադոնցի աշխատություններից դուրս բերված թեւավոր խոսքերի նշանակություն ունեցող մտքերը, որոնք մեզ հնարավորություն են տալիս ծանոթանալ նրա՝ զանազան խնդիրների, հարցերի եւ թեմաների վերաբերյալ արտահայտած հայացքներին եւ մտածումներին:

Ադոնցին հետաքրքրող թեմաները բազմաթիվ են եւ ընդգրկում են լայն շրջանակ, ուստի դրանից չէին կարող դուրս մնալ Եկեղեցուն, Հայրենիքին եւ մի շարք այլ հարակից թեմաների վերաբերյալ նրա մտքերը եւ դատումները, քանի որ վերջինս հարազատ զավակն էր Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցու եւ ի հարկե նշանավոր ներկայացուցիչը Գեւորգյան ճեմարանում ուսանած գիտնականների փաղանգի:

Գրքույկի կազմողը կարողացել է Ադոնցի հայալեզու աշխատությունների ուշադիր ընթերցմամբ եղած նյութից դուրս բերել նրա իմաստուն մտքերը եւ աֆորիզմները: Կատարված աշխատանքն պահանջում է աշակույց եւ քննող աչք նշյալ արտահայտությունները տեսքստից զատելու եւ որպես միտք արտահայտող հատված դուրս հանելու համար:

Աշխատանքում տեղ գտած ազգային-հոգեւոր թեմաներով իմաստուն մտքերը կարող են որպես բնաբան ծառայել հոգեւորականներին ազգային-եկեղեցական տոների վերաբերյալ քարոզներ պատրաստելիս:

Աշխատություն մեջ պահպանված է գիտականության սկզբունքը եւ կազմողը բոլոր մեջբերումներին տվել է հղումներ՝ նշելով աշխատության վերնագիրը եւ համապատասխան էջը:

11. Հեղինե Մկրտչյան, Առաջին անգամ Հայ Եկեղեցում:

Գրքույկում ներկայացված են առաջին անգամ Հայ Եկեղեցում կատարված իրադարձությունները: Գրքույկը բաղկացած է շուրջ քառասուն մանրապատումներից, որոնք շեշտում են Հայ Եկեղեցու կատարած անգնահատելի ձեռնարկումները՝ հաճախ կոտրելով ժամանակի շատ կարծրատիպեր: Հայ Եկեղեցում «առաջին անգամ»-ների այդ շարքն այսօր եւս շարունակվում է լրացվել Ն.Ս.Օ.Տ.Տ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետաքրքիր ու հիշարժան նախաձեռնություններով:

Գրքույկը հանրամատչելի է, ունի ճանաչողական, քարոզչական, կրթադաստիարակչական բնույթ: Հայ հավատացյալի սեղանին դեռեւս նմանօրինակ գրքույկ չի եղել եւ սա առաջին փորձն է ընդգծելու Հայոց

Եկեղեցում կատարված հիշարժան եւ կարեւորագույն իրադարձութիւնները: Հեղինակը աշխատանքը կատարելիս օգտագործել է առատ գրականութիւն, ինչն առավել մեծ արժեք է հաղորդում կատարված աշխատանքին:

12. Ստավրոս Կալանձակիս, Հին Կտակարանի ներածութիւն (հունարենից թարգմանեց Տ. Գաբրիել Բահանա Վարդանյանը), վերահրատարակութիւն:

Ս. Կալանձակիսի վերոնշյալ աշխատութիւնն հանրագումարն է հեղինակի դասախոսական եւ գիտահետազոտական գործունեութեան: Գրքում կարեւորվում են ոչ միայն Հին Կտակարանի զուտ գիտաքննական եւ տեքստաբանական առանձնահատկութիւնները եւ դրանցից ածանցված հիմնախնդիրները, այլ նաեւ Եկեղեցում եւ աստվածաբանութեան մեջ Հին Կտակարանի կիրառութեան հիմնական գծերը:

Թարգմանաբար ներկայացված սույն ուսումնասիրութիւնը բաղկացած է երկու մասից՝ Ընդհանուր ներածութիւնից եւ Մասնավոր ներածութիւնից: Առաջին մասում ներկայացվում է Հին Կտակարանի կանոնի պատմութիւնը, բնագրի պատմութիւնը, մատնացոլաց է տրվում հրեա ժողովրդի պատմութիւնը՝ կարեւորելով այն հանգրվանային փուլերը, որոնց ընթացքում ձեւավորվել են Հին Կտակարանի գրքերի ժողովածուները: Այս մասում նաեւ մանրամասն ներկայացվում է նաեւ բնագրերի հնագույն եւ նորագույն թարգմանութիւնների պատմութիւնները: Հեղինակը ներկայացնում է կանոնական եւ պարականոն գրքերը՝ համեմատելով համառոտ մեկնաբանութիւններով: Առաջին մասը եզրափակվում է Կումբուրանում հայտնաբերված ձեռագրերի մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ հաղորդելով: Երկրորդ մասում Հին Կտակարանի յուրաքանչյուր գիրք քննութեան է առնվում առանձնաբար՝ անդրադառնալով գրքի հեղինակին, անվանը, կանոններում նրանց տեղին ու դերին, գրման թվականին եւ տեղին, նպատակին, բնագրին, լեզվին եւ այլն: Այս մասում հեղինակը ներկայացնում է նաեւ յուրաքանչյուր գրքի ուսուցման կարեւորագույն առանձնահատկութիւնները: Գիրքը եզրափակվում է Հին Կտակարանում տեղ գտած աստվածաբանական բառերի բացատրական բառարանով:

Գրքի հայերեն թարգմանութիւնն արված է խնամքով, առկա են ծանոթագրութիւններ՝ հայ ընթերցողի համար:

13. «Մաշտոց» ծիսարան:

Սույն հրատարակությունը ներկայացնում է Մկրտություն եւ Դրոշմի կանոնների՝ 2014 թ. ընդունված նոր բնագիրը, որի պատրաստման համար հիմք են ծառայել Վաղարշապատի՝ 1905 թ., Երուսաղեմի՝ 1979 թ. եւ Անթիլիասի՝ 1988 թ. մաշտոցները: Մկրտության եւ Դրոշմի կանոնների նոր բնագիրն ընդունվել է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում 2014 թ. նոյեմբերի 11–13-ին գումարված Եպիսկոպոսաց ժողովում եւ վավերացվել է Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ու Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսի կողմից:

Մնացած կանոնները հրատարակվում են ըստ ձեռաց մաշտոցի էջմիածնական խմբագրության ճշգրտված բնագրի, որը կազմվել է 1836, 1870, 1894 եւ 1905 թթ. էջմիածնական հրատարակությունների մանրամասն համեմատության արդյունքում:

Համեմատության ընթացքում հավելյալ ճշգրտումների համար գործածվել են նաեւ այս խմբից դուրս, այսինքն՝ այլ վայրերում տպագրված (Ամատերգամ, Զմյուռնիա, Կոստանդնուպոլիս, Երուսաղեմ, Վենետիկ, Շուշի, Կալկաթա) ու հաճախ նաեւ այլ խմբագրությունն ներկայացնող բազմաթիվ տպագիր մաշտոցներ, որ հրատարակվել են ԺԷ. դարից ի վեր:

14. Սարգիս Մելքոնյան, Միակամության վարդապետությունը միջկեղեցական երկխոսության համատեքստում. Եկեղեցիների վերամիավորման փորձերը է. դարի առաջին կեսին ըստ հայկական, հունական եւ ասորական սկզբնաղբյուրների համեմատության:

Ուսումնասիրությունը վերաբերում է է. դարի առաջին կեսին Արեւելահռոմեական կայսրության հոգեւոր եւ աշխարհիկ իշխանությունների կողմից որդեգրած եկեղեցական-միարարական քաղաքականությանն Արեւելյան ոչքաղկեդոնիկ եկեղեցիների նկատմամբ: Մանրամասնությամբ հետազոտվել են ի Քրիստոս «մի ներգործություն» եւ «մի կամք» ձեւակերպումները Դ.—Զ. դդ. քրիստոսաբանական հիմնական սահմանումներում:

Բուն ուսումնասիրությունից զատ աշխատանքը համալրված է նաեւ մեծածավալ հավելվածներով, որոնց մի մասը նշյալ ժամանակաշրջանին առնչվող վավերագրեր են՝ թարգմանված հունարենից, որոնք լույս են սփռում է. դարի առաջին կեսին Կոստանդնուպոլիս իշխանությունների կողմից ընդունված քրիստոսաբանական վարդապետության վրա: Որպես հավելված բուն ուսումնասիրությանը կցված է նաեւ Ս. էջմիածնի միաբան

եւ Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Ա. Հովսեփյանի՝ «Միակամութեան ծագման պատմութիւնը. քննուած եւ ներկայացուած ըստ իւր սկզբնաղբիւրների» գերմաներէն դոկտորական ատենախոսութիւնը՝ գուգադիր հայերէն թարգմանութեամբ եւ ծանոթագրութիւններով, որն առաջին անգամ է ներկայացվում հրատարակութեան:

Հետազոտութեան հիմնական գիտական նորույթը եզր Ա. Փառափնակերտցի կաթողիկոսի եւ Հերակլ կայսեր միջեւ բանակցութիւնների հիմքում ընկած դավանագրի վերականգնումն է:

15. Վաչագան Գրիգորյան, 20-րդ դարի հայ գրականության պատմություն:

Դասագիրքը կառուցված է պրոբլեմային-մենագրական սկզբունքով: Ակնարկային գլուխներում ներկայացվում են տարբեր շրջափուլերի պատմագրական ընթացքը, ապա դրանց համատեքստում, առանձին գլուխներով, վերլուծվում են նշանավոր գրողների ստեղծագործութիւնները: Գլուխներն ավարտվում են մատենագրական ցանկերով:

Այս դասագիրքը տրամաբանական շարունակութիւնն է նախորդ դասագրքի, որոնք նախատեսված են հոգեւոր կրթօջախներում ուսանող սաների համար, բայց կարող են օգտակար լինել բոլոր նրանց համար, ովքեր զբաղվում են հայ գրականութեան խնդիրներով կամ ուսումնասիրում են գրականութիւն:

«20-րդ դարի հայ գրականութեան պատմութիւն» դասագրքի հրատարակութիւնը մեծապէս կնպաստի հայ գրականութեան ուսուցման, գրական կարեւոր խնդիրներն ընկալելի դարձնելու գործին:

16. Յուակ Հարութիւնյան, Բարեպաշտական սովորություններ. Մումավառություն:

Առաջին իսկ օրերից Ընդհանրական Սուրբ Եկեղեցում ձեւավորվել ու մինչ օրս անխափան կիրառվել է մոմավառութեան սովորութիւնը, որը, գործնական (լուսավորութիւն) նշանակութիւնից զատ, ունի նաեւ հոգեւոր հիմնավորումներ ու ընկալումներ:

Սույն գրքույկում հեղինակը ծիսական-աստվածաբանական՝ տպագիր սկզբնաղբուրների ու աշխատութիւնների հիման վրա ներկայացրել է քրիստոնեական եկեղեցիներում մոմերի, ճրագների եւ կանթեղների կի-

րառուծվում են ու համադրական վերլուծության սկզբունքով վեր հանել դրանց խորհրդաբանական ընկալումները:

Գրքույկում համառոտ շարադրված է մոմերի ծագման ու զարգացման պատմությունը: Անդրադարձ է կատարվել մոմերի ու ճրագների սուրբգրային եւ վաղ եկեղեցական կիրառություններին: Սուրբգրային ու հայրաբանական վկայությունների հիմամբ ներկայացվում է Հայ Եկեղեցու լույսի աստվածաբանական, բնագանցական ընկալումները: Գրքույկի հեղինակը դիտարկել է նաեւ հայ եկեղեցական ծեսում մոմերի կիրառությունն ու տնային պայմաններում մոմեր վառելու սովորությունը, պարզաբանել դրանց հոգեւոր այլ նշանակությունները, ինչպես նաեւ՝ քննարկել մոմավառության խորհրդի աղճատումներն ու դրան առնչվող արատավոր երեւույթները:

Հավելվածում ներկայացված են մոմին, ճրագին, կանթեղին ու լույսին վերաբերող սուրբգրային տեղիները:

Գրքույկը լույս է տեսել Ս. Էջմիածնի Հրատարակչության՝ «Քրիստոնյայի գրադարան» մատենաշարով: Նշված մատենաշարի շրջանակներում լույս են տեսնում քարոզչական, կրթադաստիարակչական եւ ծիսատոնական բնույթի հանրամատչելի գրքույկներ, որոնց նպատակը հավատացյալների շրջանում քարոզչությունը խթանելը եւ հոգեւոր գիտելիքները հարստացնելն է:

17. Սիմեոն Ա. Երեւանցի Կաթողիկոս, Ներքոջ Սուրբ Էջմիածնի, (հրատարակության պատրաստեց եւ արեւելահայերենի փոխադրեց Տ. Գաբրիել ֆհն. Պետրոսյանը):

Տ. Տ. Սիմեոն Ա. Երեւանցի Կաթողիկոսից մեզ են հասել անտիպ քարոզներ, որոնց թվում նաեւ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարին նվիրված նրա քարոզ-ներբողը:

Ներբողում ներկայացվում է Մայր Տաճարի հիմնադրումը. «Արփիահրաշ լույսից հորինվեց եւ կառուցվեց ամենագեղեցիկ սքանչելի խորանը՝ հավատքի մայրը, պարծանքների վայրն ու այս ամենագովելի Տաճար Սուրբ Էջմիածինը, որի անունն սքանչելի է, ձեւն անհամեմատելի եւ ողջ աշխարհում աննման»:

Հեղինակը զուգահեռ պատմում է նաեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի շարժարանքների ու քարոզչության մասին՝ ամբողջական պատկերացում

հաղորդելով Դ. դարում կատարված մեծասքանչ իրադարձության՝ Մայր Տաճարի հիմնադրման մասին:

Քարոզի բնագրի հրատարակության զուգահեռ կատարվել է նաև գրաբարից արեւելահայերեն փոխադրություն, որն ընթերցողներին ավելի հասանելի է դարձնում քարոզի բովանդակությունը:

18. «Այց առաջին ֆրիստոնյա երկիր. Ֆրանցիսկոս Պապի այցը Հայաստան» հայերեն-իտալերեն զուգադրությամբ, հրատարակության պատրաստեց Տ. Աթանաս արք. Սարգսյանը:

Հռոմի Սրբազան Քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապի 2016 թ. հունիսի 24–26-ը Հայաստան կատարած ճանապարհորդության մասին պատմող «Այց առաջին ֆրիստոնյա երկիր» խորագրով հայերեն-իտալերեն գրքում նկարագրված են եռօրյա այցի ընթացքում տեղի ունեցած իրադարձությունները, միջոցառումները, հանդիպումները, ելույթները եւ հայտարարությունները: Ուշագրավ են հատկապես Ֆրանցիսկոս Պապի կողմից Հայոց Յեղասպանության մասին անդրադարձները, մի շարք կարեւոր երեւույթների վերաբերյալ երկու Հովվապետերի հայտարարությունները, որոնք ներկայացված են սույն գրքում: Արժեքավոր են նաև որոշ տեքստերի հայերենից իտալերեն եւ իտալերենից հայերեն կատարված թարգմանությունները, քանի որ մինչ այս դրանք հանրայնացվել են կամ միայն հայերեն կամ միայն իտալերեն լեզուներով: Այս առումով գիրքն ամբողջացնում է այցի բոլոր մանրամասների երկլեզու հանրայնացումը, որը մինչ այս չի կատարվել: Ինչպես նաև այցին վերաբերող որոշ լուսաբանումներ կատարվել են միայն համացանցային հարթակներում եւ դրանց տեքստային տարբերակները մինչ այս տպագրության չեն ներկայացվել:

19. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Խոհեր (հատվածներ Կոնդակներից, Բարոզներից, Ելույթներից, պատգամներից եւ օրհնության խոսքերից), արեւմտահայերեն, կազմող՝ Վարանդ ֆոն Բոնոմոսյան:

Գրքում ամփոփված են Վեհափառ Հայրապետի 1999–2023 թթ. տպագրված խոսքերից, քարոզներից, հրապարակային ելույթներից հատվածներ՝ առանձին-առանձին շուրջ 120 գլուխներով, տարբեր արժեքների ու հասկացողությունների մասին, ինչպես՝ ազատություն, Հայ եկեղեցի, Հայրենիք, հավատք, Ա. Էջմիածին, քրիստոնեություն եւ այլն:

Գիրքը կազմված է արեւմտահայերենով, ինչն իր հերթին առիթ է արեւմտահայերենի խթանման ու քաջալերման համար: Այն կարող է որպէս օժանդակ գրականութիւն ծառայել հոգեւոր հայրերի՝ իրենց քարոզների, խորհրդածութիւնների, գրութիւնների եւ դասախոսութիւնների մեջ օգտագործելու համար: Հաշվի առնելով ներկա դարի վազքը եւ ժամանակի սղութիւնը՝ հատորի կառուցվածքը կօգնի այն հեշտութեամբ ընթերցել եւ գաղափար կազմել գրքի բովանդակութեան մասին:

Մտածումները քաղված են Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պաշտոնական «Էջմիածին» ամսագրից եւ «Քրիստոնյա Հայաստան» երկշաբաթաթերթից:

Գիրքը հրատարակութեան է պատրաստել Վարանդ (Հակոբ) Քորթմոսյանը: Հրատարակութիւնը նվիրված է Վեհափառ Հայրապետի օծման եւ գահակալութեան 25-ամյակին:

20. Հակոբ Պատրիարք Նալեան, Կրթութիւն աստուածաբանական գիտահրդոցն եկեղեցոյ, (ներածությունը, քննական բնագիրն ու ծանոթագրությունները՝ Հակոբ Քեռոսեյանի):

Այս հրատարակութեամբ առաջին անգամ ներկայացվում է Կոստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարք Հակոբ Նալեանի կոթողային, հայ եկեղեցական մատենագրութեան մեջ եզակի աշխատութիւնը: Իր ժամանակի աստվածաբանական գիտութիւնների տվյալների հիման վրա հեղինակը համակարգված ու համակողմանիորեն վերհանում է եկեղեցական մտքի տվյալ ոլորտի բոլոր հիմնական օրինաչափութիւնները:

Գիրքն օգտակար կարող է լինել Հայ Եկեղեցու աստվածաբանութեան պատմութիւնն ուսումնասիրողների, աստվածաբանական բարձրագույն կրթական հաստատութիւնների ուսանողների, ինչպէս նաեւ առհասարակ հայ միջնադարյան մտքի պատմութեամբ հետաքրքրվողների համար:

21. Լուսինե Հայրապետյան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինը մանկավարժ:

Արխիվային հարուստ փաստական նյութի, համապատասխան գրականութեան եւ մամուլի հիման վրա մեկ մենագրութեան մեջ ամփոփվել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինի մանկավարժական գործունեութիւնը, մասնավորապէս բացահայտվել են հայապահպան առաքելութիւնով մանկավարժական գործունեութիւնը Ռուսիայի

Միսաքյան-Քեսիմյան ազգային վարժարանում, ինչպես նաև՝ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի կրթական գործունեության մեջ նրա ունեցած անուրանալի ավանդը: Մենագրության մեջ հեղինակն անդրադարձել է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգէն Առաջինի մանկավարժական առաջադեմ գաղափարներին, մանրամասն վերլուծել է գիտամանկավարժական գործունեությունը:

22. «Օրացոյց. 2024» պաշտոնական:

Ներկայացնում է ողջ տարվա ծիսատոնական համակարգը՝ ներառելով եկեղեցական բոլոր տոները, սրբոց հիշատակության օրերը: Բացի նշվածներից՝ ներառում է նաև տեղեկություններ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսության միաբանների, տարբեր խորհուրդների եւ հանձնաժողովների անդամների, ինչպես նաև Մայր Աթոռի պաշտոնեության մասին:

23. «Սեղանի օրացոյց. 2024»:

Ներկայացնում է ողջ տարվա ծիսատոնական համակարգը՝ ներառելով եկեղեցական բոլոր տոները, սրբոց հիշատակության օրերը եւ սրբերի համառոտ վարքը:

ԱՐԱՐԱՏ ՔԱՀԱՆԱ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Ս. Էջմիածնի Մատենադարանի եւ հրատարակչության տնօրէն

